

CONSĂTUIREA PE ȚARĂ CU PRIVIRE LA MANUALELE DE LIMBI CLASICE

Brașov, 16—17 Iunie 1976

Filialei brașovene a Societății de studii clasice i-a revenit misiunea dificilă, dar foarte importantă, de a găzdui o consfătuire dedicată manualelor liceale de limbi clasice, în special de limba latină. Experiența acumulată în cei aproape douăzeci de ani de când sînt utilizate manualele actuale * a demonstrat necesitatea modernizării predării, indicînd totodată și căile de a obține această modernizare. Scopul consfătuirii a fost tocmai acela de a pune bazele teoretice și de a schișa cîteva soluții practice în vederea alcătuirii unor manuale de o maximă eficacitate didactică.

Consfătuirea s-a desfășurat sub conducerea acad. Al. Graur, președintele societății, și s-a bucurat de participarea a numeroși membri ai societății, din Brașov, din București și din alte centre ale țării (Cluj-Napoca, Constanța, Craiova, Iași, Ploiești, Râmnicu Sărat). Punctul de plecare al dezbaterilor l-au constituit trei referate principale; în încheierea discuțiilor s-au prezentat și au fost aprobate de participanți liniile directoare ale unor concluzii, înmînate apoi Ministerului Educației și Învățămîntului.

Prin munca neobosită a biroului filialei (și în special a secretarului ei, prof. Liviu Andrei) consfătuirea a beneficiat de condiții de lucru excelente, iar pentru participanți cele două zile brașovene n-au însemnat numai o îmbogățire a informației științifice și a experienței didactice, ci și un prilej de stringere a legăturilor cu colegii din toată țara. La reușita deplină a întîlnirii a contribuit în mod esențial sprijinul multilateral oferit de autoritățile locale, de Uniunea sindicatelor din învățămînt, știință și cultură și de Muzeul arheologic din Constanța. În fața acestui concurs de bunăvoință și colegialitate, nu surprinde propunerea făcută de mai mulți vorbitori de a se organiza periodic consfătuiri de acest fel, propunere pe care conducerea societății și-a însușit-o în principiu și pe care speră să o poată transforma în realitate.

Publicăm mai jos rezumatul celor trei referate, extrase din intervențiile la dezbateri și din concluziile consfătuirii. Sedințele au fost prezidate de profesorii Spiru Hoidas, președintele filialei gazde (care a rostit și un cuvînt de salut), N. Lascu, președintele filialei Cluj-Napoca și E. Dobroiu, trezorerierul societății.

REFERATE

I. FISCHER, Problema alegerii textelor

Referatul se va ocupa mai ales de manualele din primii doi sau trei ani de predare, a limbii latine. Înainte de a intra în subiectul propriu-zis, se cuvine să repetăm un principiu expus în proiectul de program publicat în StCl XVI: pentru fiecare tip de liceu trebuie alcătuite programe (și, deci, manuale) diferite, adaptate specificului și duratei studiului; dacă, de exemplu, în școala generală se face un an de latină, programele trebuie să constituie un tot unitar și nu o primă treaptă pentru elevii care vor continua învățarea limbii latine.

Vom începe prin a încerca să determinăm ce condiții trebuie să îndeplinească textele spre a fi rațional utilizabile, ținînd seama în primul rînd de faptul că ne adresăm unor tînrîi de 14—18 ani, care, așadar, nu pot fi tratați drept copii nevîrstnici și nu li se pot administra

* Din cauza abundenței materialului, cronica de față, pregătită pentru volumul al XVIII-lea al Studiilor clasice, apare după ce o parte a noii serii de manuale a fost elaborată și tipărită (vezi darea de seamă de mai jos, p.121—122); ele se bazează într-o măsură destul de largă pe propunerile formulate cu ocazia dezbaterii brașovene. Cu toate acestea, socotim utilă publicarea, chiar întîrziată, a cronicii, tocmai fiindcă poate fi considerată ca o introducere teoretică la manualele amintite, reflectînd în același timp opiniile unui număr relativ important de specialiști, direct angajați în procesul predării limbilor clasice.

ca bucăți de lectură asamblate de fraze banale care să conțină paradigma părții de vorbire prevăzute în program. Va trebui deci ca textele: (1) să fie scurte; (2) să aibă un sens complet și interesant; (3) să conțină construcții sintactice simple și lexicul curent (cu alte cuvinte, să fie ușoare); (4) să poată servi la însușirea gramaticii (în ordinea logică a programelor pe care le propunem); (5) să permită o orînduire graduată, în raport cu problemele gramaticale care urmează a fi predate, fără a neglija îmbogățirea treptată a lexicului; (6) să ofere informații cu privire la viața cotidiană, la instituțiile și la cultura antică.

La aceste condiții, de pe acum numeroase, s-ar mai putea adăuga și altele¹, dar și așa se pune întrebarea dacă există sau pot exista texte care să le îndeplinească pe toate concomitent. Înainte de a da un răspuns, previzibil, dealtfel, acestei întrebări, socotim indispensabil să ne definim poziția față de o problemă esențială: bucățile de lectură trebuie să fie opera autorilor de manuale și subordonate predării graduate a gramaticii și lexicului sau trebuie să provină din opere antice (eventual medievale și renașcentiste) autentice (cu ușurări indispensabile)? La noi și în numeroase țări străine tradiția predominantă numeric se îndreaptă în trecut către prima soluție. Există și un al doilea tip de manuale, mai greu de elaborat, mai greu, nu rareori, de utilizat în clasă, dar căruia, o mărturisim de la început, îi acordăm preferința: cel bazat pe texte autentice, în primul rînd antice. La noi tradiția a fost inaugurată, după cit simtem informați, de manualele profesorilor Balmuş și Graur, apărute în deceniul al IV-lea; după război s-au încadrat în acest tip manualele zise unice, elaborate sub îndrumarea prof. Al. Graur și sub conducerea efectivă a prof. Gh. Guțu, în 1949—1950, dar apărute în 1951.

Adoptarea principiului textelor autentice cere soluționarea unei serii de probleme, pe care vom încerca s-o schițăm în paginile următoare.

În primul rînd trebuie să renunțăm la ideea că bucata de lectură trebuie și poate să furnizeze toate formele unui substantiv, pronume sau verb, sau toate construcțiile sintactice predate în timpul unei lecții. Autorii nu și-au scris operele pentru a servi la învățarea gramaticii și o situație ca aceea a cap. 17 din cartea a VI-a a *Războiului cu galii* («Zei galilor») făcută parcă anume pentru învățarea pronumelui *hic*, nu constituie decît o fericită, să zicem, dar irepetabilă excepție. Nimic nu ne împiedică însă să completăm bucata principală cu suplimente foarte scurte, cum sînt dicționale, proverbele, maximele. Acestea pot fi extrase din colecția, la îndemîna oricui și foarte utilă culturii elevilor, din paginile centrale ale *Micului Dicționar enciclopedic*, dar și direct din surse antice: sentențele extrase de cei vechi din mîmii lui Publius Syrus, la care se pot adăuga sentențele celorlalți comici, în special Terențiu, colecția de proverbe a lui A. Otto² etc. Mult mai delicată este însă problema lexicului. Nu putem încărcă memoria elevilor cu cuvinte rare, ci trebuie urmărită gradarea achizițiilor lexicale în ordinea frecvenței apariției cuvintelor în texte³; în acest scop, se pot efectua ușurări ale textului antic, fie prin suprimarea unor pasaje, fie prin înlocuirea, foarte atentă (pe baza repertoriilor existente⁴) a cuvîntului rar printr-un sinonim mai banal.

A doua problemă este aceea a surselor. Unde se pot găsi texte scurte, ușoare și interesante totodată? Scriitorii clasici n-au practicat «genul scurt» și ne oferă rareori ocazia de a-i folosi (nu facem aici o afirmație cu valoare absolută: cite un fragment din Caesar, un bilet al lui Cicero, o anecdotă a aceluiași din *De oratore* sau un extras din Sallustius sau din Cornelius Nepos, dacă acesta din urmă merită epitetul de clasic, pot fi incluse în manuale). Sîntem însă obligați să depunem o foarte asiduă muncă de investigare a textelor tirzii: compilorarii și abreviatorii sînt surse inepuizabile. Dacă Eutropius a fost folosit destul de frecvent (portretele lui Traian și Hadrian sînt pe drept cuvînt, nelipsite), Iustinus, Aurelius Victor, epitomatorii anonimi au fost pînă acum neglijați. De mare folos sînt citatele și povestirile lui Gellius, *Stratagemele* lui Frontinus, anecdotele reunite în *Saturnaliile* lui Macrobius. O foarte importantă sursă o constituie și genurile poetice scurte: unele epigrame de Marțial se pot preda

¹ P. Wülfing, *Die Anfangslektüre des Kölner Arbeitskreises*, AltUnt, XVIII, 1975, 5, p. 80, stabilește 19 condiții.

² A. Otto, *Die Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten der Römer*, Leipzig, 1890 (= Hildesheim, 1965).

³ Se poate recurge la listele publicate de M. Mathy, *Vocabulaire de base du latin*², Paris, 1957, deși acestea au fost alcătuite pe baza unui număr restrîns de texte din autori clasici și nu reflectă, de aceea, întreaga realitate (*bellum, populus, și respublica*, de exemplu, se află la rangurile 19 și 20, în timp ce *domus, tempus, pars* și chiar *ferre* sau *mittere* dețin rangurile 21, 22, 23, 26 și 29; dar cum memorarea ar trebui să cuprindă, în primul an, aproximativ 200 de cuvinte (cf. StCl, XVI, 1974, p. 307), această imperfecțiune a listelor (dealtfel pur orientative) nu duce la consecințe grave.

⁴ De exemplu, H. Menge, *Lateinische Synonymik*, 5. Aufl., durchgesehen und erweitert von O. Schönberger, Heidelberg, 1959.